

תרצה יהודה – מפקחת הוראת עברית

הרב יעקב אלבירט – מפקח כולל

ויצא שנת ה'תשע"ט עלון 19

"וַיִּקְרָאוּ בַסֵּפֶר וַיְבִינּוּ בַמִּקְרָא" (נחמיה ח: ח)

הגייה נכונה והסבר לפרשה ולמפרשיה

טעמים

בתפקיד סימני פיסוק

וַיֹּאמֶר לָהֶם יַעֲקֹב אֲזוּי מֵאֵין אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ מִזּוֹהַן אֲנֻזְנוּ (כט, ד) - השאלה מסתיימת באתנחתא והתשובה באה אחריה. הדיבור הישיר מופיע אחרי הזקף.

לציון עבר או הווה

וְהִנֵּה רְזוּל בְּתוֹ בָּאָה עִם-הַצֵּאן (כט, ו) - הטעם בהברה האחרונה מציין זמן הווה, בניגוד להטעמה בראש המילה שמציינת זמן עבר. - וְרְזוּלָן בָּאָה עִם-הַצֵּאן (כט, ט).
נצטט את דברי רש"י לעניין:

בָּאָה עִם-הַצֵּאן - טעם צאה, אחי"א. ורחל צאה (בראשית כ"ט:ט) טעם צבי"ת, אחת. הראשון לשון עושה, והשני לשון עשה.

הגייה נכונה: קמץ גדול או קמץ קטן

וַתִּרְצֵ וַתִּרְצֵ : הטעם ליד הקמץ הראשון מסמן קמץ גדול, הקמץ השני הוא קמץ קטן ונהגה כמו חולם.

אֶעֱבְדֶךָ נִקְבָּה : הקמץ לא מסומן בטעם כלשהו, לכן נהגה כחולם.

סמיכות

וַיְהִי כַאֲשֶׁר רָאָה יַעֲקֹב אֶת-רְזוּל בֵּת לָבָן אֲזוּי אִמּוֹ וְאֶת-צֵאן לָבָן אֲזוּי אִמּוֹ (כט, י)
וכן אֲזוּי אֲבִיָּה (כט, יב).

ביחיד אֲזוּ - עם התרחקות הטעם בנטייה, הקמץ נאטף לחטף פתח.

מִלֵּא שִׁבְעַת זֹאת וְנִתְּנָה לְךָ גַּם־אֶת־זֹאת (כט, כז)

רש"י: מִלֵּא שִׁבְעַת זֹאת – דְּבִקָּה הוּא, שְׁהֵרִי נְקוּדָה בְּחֶטֶף (בשואל), שְׁבֻעַת שֶׁל זֹאת, וְהוּן שְׁבֻעַת יְמֵי הַמִּשְׁפָּחָה, בְּתַלְמוּד יְרוּשָׁלַיִם בְּמוֹעֵד קָטָן. רש"י מסביר שישבוע זאתי הוא צירוף סמיכות וכוונתו לשבעת ימי משתה של לאה.

וממשיך רש"י ומכריח שאין לפרש אחרת – וְאִלּוּ לֹמַר שְׁבֻעַת מִמֶּנּוּ, שְׁאִם כֵּן הָיָה לְרִיבָה לְהַנְקִיד בְּפִתְחָה (בדמיון) הַיְיָו; וְעוֹד שְׁבֻעַת לְשׁוֹן זָכָר, כְּדִכְתִּיב שְׁבֻעַת שְׁבֻעַת תְּהִי לְךָ, לְפִיכָה חֵזֶן מִשְׁמַע שְׁבֻעַת אֶלֶּלָה שְׁבֻעַת, שְׁטִי"נָה בְּלַעַז (קדוה של שבעה).

רש"י מלמדנו שאין לפרש ישבוע זאתי שהכוונה לשבע שנות העבודה להם התחייב, וזאת מפני:

(א) ניקודה של האות שי הפותחת את המילה ישבועי אינו בקמץ כרגיל, אלא בשווא כמקובל בסמיכות.

(ב) ישבועי הוא בלשון זכר, שהרי כתבה התורה ישבעה שבועותי, וישבעהי הוא שם מספר בלשון זכר לעומת ישבעי בנקבה, והמילה יזאתי מותאמת לשם בנקבה, ובזכר היה צריך לומר יזהי. לפיכך יש לפרש שהמילה יזאתי מתייחסת ללאה – השבוע של לאה – של שבעת ימי המשתה שלה. (רוב הפרשנים פירשו כרש"י).

פעלים בפרשה

השורש שכ"ד

בִּשְׁכַרְתָּהּ, שְׁכַר שְׁכַרְתִּיהָ, שְׁכַרִי, יִשְׁשַׁכְר, שְׁכַרְךָ

השורש זב"ד

וְתִאמָר לֵאמֹה וְכִדְנִי אֱלֹהִים | אֶתִּי זָכָר טוֹב

פעלים מגזרת חפ"נ: נצ"ל, נת"נ, נש"א, נד"ר, נג"ד, נכ"ר, נג"ע

וַיִּצַל אֱלֹהִים אֶת־מִקְהָה אֲבִיכֶם וַיִּתֶּן־לִי (לא, ט)

וַאֲשֵׁיא, וַיִּתֶּר יַעֲקֹב נְדָר, וַיִּגְדַּר, נִקְבָּה שְׁכַרְךָ, הִכָּר־לְךָ

האות ני נופלת בנטיה וכתשלום לה יש דגש משלים בעה"פ.

וכו: וְרֵאשִׁיו בְּזֵיעַ הַשְּׁמִימָה.

יש לשים לב שהאות מי מנוקדת בפתח ולא בצירה וכך יש לומר.

השורש הת"ל / תל"ל

הַתֵּל בִּי –

מפרש אבן עזרא: התל צי – מלה זרה, צעצור היות התי"ו רפה, כי עיקרו להידגש כמו: ויהתל זהם אליהו, לך לעג. כלומר, כיוון שהמילה היא בבניין פיעל, היה צריך להיות חיריק באות ה' ודגש באות ת' שהיא עה"פ וצירה.

מוסיף על כך רבי וולף היידנהיים בספרו "מודע לבינה" שמילה זו אינה מהשורש הת"ל, אלא תל"ל, מגזרת הכפולים בבניין הפעיל, ולכן היא מנוקדת כך כמו במילה "הסב" משורש סב"ב. לעומת זאת, המילה "וַיְהִי־לָבָּקָם אֱלִיָּהוּ" (מלכים א, יח, כז) היא מהשורש הת"ל בבנין פיעל. לשני השורשים הללו יש משמעות דומה של "הוללות ותעתוע".

חוק החיטוף

כאשר תנועות קמץ גדול, חולם חסר, צירה חסר ופתח מתרחקות מהטעם הן משתנות לשווא נע. לדוגמא: נִקֵּד ← נִקְדִים.
בנטייה ברבים התרחקה תנועת הקמץ נִ מהטעם וקבלה את תנועת שווא נע נִ.
ראו גם עִקֵּד ← עִקְדִים.

מה טעמו של הדגש שנוסף לצורת הרבים נִקְדִים ?

האות די שסגרה את ההברה ביחיד, פתחה הברה חדשה בצורת הרבים וכך נוצרה המילה "נִקְדִים" עם חולם בהברה פתוחה לא מוטעמת. היות שחולם חסר לא יבוא בהברה פתוחה לא מוטעמת, וכדי שהתנועה לא תחטף ותהפך לשווא, היא הופכת לקובוץ ודגש אחריה שבא לשמור עליה. כך קיבלנו:

נִקֵּד – נִים – ההברה הראשונה סגורה לא מוטעמת ומנוקדת בתנועה קטנה (הסימן: סל"ק – סגורה לא מוטעמת מנוקדת בתנועה קטנה).

דוגמאות נוספות: תִף – תִפִים, צָהֵב – צָהָבִים.

ניבים ופתגמים

וְעָשִׂהָ בֵּיתִי אֶעֱשֶׂה גַם-אֲנֹכִי לְבֵיתִי (כ"ט, ל"ו)
עשה לביתו - דאג לענייניו האישיים, החל לדאוג לרווחתו האישית ולעתידו.

וְהִגַּדְתָּ אֵינֵנוּ עִמּוֹ כְּתִמּוֹל עַל־שָׁמַיִם (ל"א, ב)
כתמול שלשום - כפי שנהוג מזה זמן רב.

וַיֹּאמֶר אֶעֱבְדְךָ שְׁבַע שָׁנִים בְּרוֹזֶל בְּתֶרֶךְ הַקְּטָנָה (כ"ט, י"ח)
ברחל בתך הקטנה - באופן חד־משמעי, במפורש וללא ספק.

הַשְׁמִיר לָךְ פֶּן-תֵּדַבֵּר עִם-יַעֲקֹב בְּטוֹב עַד-רָע (ל"א, כ"ד)
מטוב ועד רע - לא דיבר שום דבר, לא חיובי ולא שלילי.

וְאָבִיכֶן הִתַּל בִּי וְהִזְזַקָּה אֶת-בִּישְׁכָּרְתִּי עֲשֶׂרֶת בָּנִים (ל"ו)
עשרת מונים - פעמים רבות, פי כמה וכמה.

הַעֲזוּר לָנוּ וְזַקָּה וְנִזְוָלָה בְּבֵית אָבִינוּ: (ל"ד, י"ד)
חלק ונחלה - ירושה, חלק ברכוש או בחלקת אדמה, או בהשאלה: קשר או קרבה.

עיון בעלונים קודמים:

http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/ChinuchMukar/PikuahPedagogi/HebChar/parashat_week.htm

עריכה לשונית: כוכבה גרסון